

ΔΥΟ ΑΝΔΡΙΟΙ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

ΚΟΡΩΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
ΚΑΙ
ΣΩΖΟΥΠΟΛΕΩΣ ΠΑΐΣΙΟΣ

Α΄

ΚΟΡΩΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Σ. ΜΠΙΣΤΗΣ

Ὁ Κορώνης ἐπίσκοπος Γρηγόριος Σταματέλου Μπίστης ἐγεννήθη ἐν Μεσαρίῳ τῆς Ἄνδρου ἐκ τῆς ἐκεῖ γνωστῆς καὶ μέχρι σήμερον ἀκμαζούσης οἰκογενείας ¹, ἐγένετο δ' ἐπίσκοπος Κορώνης ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Ε', τὸ β' πατριαρχεύοντος (18—06—1808). Πρώτερον εἶχε διατελέσει ἐπίσκοπος Γρεβενῶν, Ἀμισοῦ καὶ Καλλιουπόλεως. Ὡς ἐπίσκοπος Κορώνης ὑπῆγετο ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν, ἔχοντα ὑπ' αὐτὸν καὶ τρεῖς ἄλλους ἐπισκόπους, τὸν Ὠλένης, τὸν Τρερνίκης καὶ τὸν Μεθώνης ².

Ἦτο δ' ὁ Κορώνης Γρηγόριος τὰ μάλιστα ἐγκρατὴς τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς θύραθεν παιδείας, βαθείας δὲ καὶ ἀνυποκρίτου εὐσεβείας. Ὁ πατριωτισμὸς αὐτοῦ ἦτο ἄπειρος, διὸ καὶ τοι ἠδύνατο καὶ οὗτος νὰ διαφύγῃ ἐκ Κορώνης ἅμα ἀρξαμένης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του, ὡς ἐπραξαν οἱ λοιποὶ τῶν προκρίτων καὶ ἄλλοι ἐν γένει κάτοικοι τῆς Κορώνης, προέκρινε νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ ὡς ὄμηρος πρὸς σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου του, ὀλοκαύτωμα γενόμενος μετὰ τῶν οἰκείων του εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος. Ἔτσι οἱ Τοῦρκοι ἅμα ὡς εἶδον ἑαυτοὺς πολιορκουμένους ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Κορώνης μονιῶδεις καταστάντες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ κορέσωσιν ἄλλως τὴν λύσσαν των ἐκρεοῦργησαν τὸν ἐπίσκοπον Γρηγόριον

1. Τὸ ἀβασανίστως τελευταῖον γραφέν ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ εἶνε φαντασιῶδες, ὡς καὶ πολλά, ἀτυχῶς, ἄλλα ἀμαρτύρως ἢ ἐκ πηγῶν λίαν θολερῶν ἄνευ κριτικῆς τινὸς ἐρεῦνης μεταγχιζόμενα.

2. Βλ. *Χρυσάνθου τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων*, Συναγμάτιον περὶ τῶν ὀφικίων, κληρικῶν καὶ ἀρχοντικίων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν . . . καὶ περὶ τῶν πέντε κατ' ἐξοχὴν ἁγιωτάτων Πατριαρχικῶν Θρόνων καὶ τῶν Μητροπόλεων τῶν κατὰ συνοδικὴν διάγνωσιν αὐτοῖς ὑποκειμένων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰς Ἐπισκοπῶν, περὶ τε τῶν αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκόπων καὶ τῶν αὐτοῖς ὑποκειμένων Θρόνων διαλαμβάνον . . . [ἐν Βουκουρεστίῳ], 1715, σ. ξη'.

καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ κατεκρήμνισαν ἀσπαίροντα ἐπι ἀπὸ τῶν ἐπαλλεῖων τοῦ φρουρίου εἰς τὸ μέσον τῶν πολιορκούντων αὐτοὺς ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Ἐν τῇ θέσει δὲ ταύτῃ ¹, κατὰ τὸ ἔτος 1901 ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ δημάρχου Κορώνης Ἰ. Ράλλη ὁ ἱερός ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ².

Πάντες οἱ γράψαντες περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ιστοροῦσι τὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ ἐπισκόπου Γρηγορίου. Ὁ Τρικουπῆς λέγει, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι ἐν Κορῶνῃ Τοῦρκοι τοσοῦτον ἀπεθρασύνθησαν ἐπὶ τῇ θέσῃ τοῦ παραπλέοντος τουρκικοῦ στόλου, ὥστε ἀπεκεφάλισαν τὸν ἐπίσκοπον Κορώνης Γρηγόριον καὶ ἐκ τῶν προκρίτων τὸν Κωνσταντῆν Λαχανᾶν καὶ τὸν Γεώργιον Τσαπόπουλον, τοὺς ὁποίους κατοικοῦντας εἰς τὴν πόλιν εἶχον μεταφέρει ἐπὶ τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔρριψαν δὲ ἔξω τῶν τειχῶν τὰ πτώματά των ³.

Ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς γράφει περὶ τοῦ Γρηγορίου ὅτι ἦτο μέτοχος παιδείας καὶ φιλήσυχος, ἀλλ' ὅτι μὴ εἰδὼς τὰς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διέμενον ἐφησυχάζων εἰς Βαροῦσι, προάστειον τῆς Κορώνης. Τὴν δὲ 25 μαρτίου 1821 ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῶν προκρίτων Ὀθωμανῶν τῆς Κορώνης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον Κορώνης μετὰ τῶν οἰκείων του καὶ τῆς κινητῆς περιουσίας του ἐπὶ τῇ προφάσει μὲν προφυλάξεώς του ὑπὸ τῶν λυμαινομένων τὴν ὑπαιθρον χώραν λησιῶν, πράγματι δ' ἵνα ἔχῃσι τοῦτον ὡς ὄμηρον. Βλέποντες δὲ οἱ ὀθωμανοὶ τὴν πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μὴ ἔχοντες πῶς νὰ ἐκδικηθῶσιν, ἐφόνευσαν κατὰ ἰούλιον τοῦ 1821 τὸν ἐπίσκοπον

1. Ἡ θέσις καλεῖται τοῦ *Ζάγκα*. Τὴν λέξιν τινὲς παράγουσι, λίαν ἐξεζητημένως βεβαίως, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *zangue*, ἐπὶ τῷ λόγῳ ἅτι ἐπὶ Βενετοκρατίας οἱ εἰς θάνατον καταδικαζόμενοι κατεκρημνίζοντο εἰς τὴν θέσιν ταύτην, αἰμόφυρτον οὕτω κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου οὔσαν. Βλ. «Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας», τεύχ. Γ', σ 99 Α' περιόδου.

2. *Γεζεκίηλ Βελανιδιώτου* (νῦν μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων), Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 15. — *Κ. Α. Μπεμπόνη*, Κορώνης Ἱστορικαὶ Σελίδες μετὰ συμμίκτων ἐπιγραφῶν καὶ βιογραφιῶν, ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 16. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Παναγία ἡ Ἐλευστέρα τῆς Κορώνης, ἐν ἐφημ. Ἀθηνῶν «Ἡ Ἀλήθεια» τῆς 14 Σεπτεμβρίου 1908. — *Δ. Χ. Δουκάκη*, Γνωστοὶ Ἐπίσκοποι Κορώνης, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως, τ. Α' (1910), σ. 156.

3. *Σπυρ. Τρικουπῆς*, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Β', ἐκδ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 56.

Γρηγόριον, τὸν ὁποῖον ἔρριψαν ἀπὸ τὰς ἐπάλλξεις λέγοντες εἰς τοὺς Ἑλληνας: «Ἐλάτε, βρὲ Ῥωμηοί, νὰ πάρετε τὸ κρέας ἀπὸ τὸν Δεσπότη σας νὰ φάτε». Ὁ δὲ ἱεροδιάκονος αὐτοῦ καὶ ὁ ἀνεψιὸς του ἱερεῖς ἐτελεύτησαν βασανιζόμενοι ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ¹.

Ὁ Φιλήμων γράφει, ὅτι οἱ Ἑλληγες κάτοικοι τῶν προαστείων τοῦ φρουρίου τῆς Κορώνης, κειμένου ἐπὶ μικρᾷς γητίνης γλώσσης ἐντὸς τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, ἐν δεινοτάτῃ εὐθρέντες θέσει ἅμα ὡς ἠγγέλθησαν τὰ πρῶτα ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστατικὰ κινήματα, ἐπενόησαν ὅπως σωθῶσι τὸ ἀκόλουθον τέχνασμα. Ὅτε οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Τοῦρκοι, ὑπονοίας ἱκανὰς συλλαβόντες, ἠπειλοῦν σφαγὴν, οὗτοι ὑποκριθέντες φόβους καὶ κακονχίας μήπως πάθωσιν αἴφνης ὑπὸ τῶν ταραξιῶν, τοὺς ὁποῖους ἐχαρακτήριζον ὡς ληστὰς, παρεκάλεσαν τοὺς Τοῦρκους, ὡς πιστοὶ δῆθεν ὑπήκοοι, ἵνα ἐπιτρέψωσι τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ μεταφορὰν τῶν κινητῶν αὐτῶν πραγμάτων πρὸς ἀσφάλειαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπίστευσαν, ἐχάρησαν μάλιστα ἐπὶ τῇ διαγωγῇ των, καὶ ἐπανεπαύθησαν, κρίνοντας ὡς ἀποχρῶσαν ἐγγύησιν ἡσυχίας τὴν παρακατάθεσιν παρ' αὐτῆς ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς κινητῆς τούτων περιουσίας. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπεκταθείσης καὶ ἐν τοῖς πέριξ, οἱ Κορωνεῖς οὗτοι διέφυγον νύκτωρ εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας, καὶ μόνον τὸν ἐπίσκοπον Κορώνης, ὡς ἀμύητον τοῦ μυστηρίου τυχόντα καὶ ἀγνοοῦντα τὰ πάντα, συλλαβόντες οἱ Τοῦρκοι ἀπήγαγον εἰς τὸ φρούριον· κατὰ δὲ τὸν ἰούλιον σφάζαντες ἔρριψαν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ἔξω τῶν ἐπάλλξεων ².

Ὁ δὲ Σηηλιάδης λέγει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορώνης ἐπῆραν τὴν 25 μαρτίου τὸν ἐπίσκοπον Κορώνης Γρηγόριον καὶ τὸν διάκονόν του καὶ τὸν ἱερέα ἀνεψιόν του εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὅπου εἶχον ἀπόφασιν νὰ ἐπάρωσι καὶ ἄλλους· ἀλλὰ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 26 οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν πόλιν χριστιανοί, καὶ τοὶ ἡ πόλις ἦτο περιτειχισμένη καὶ ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τῶν Τοῦρκων, διέφυγον μὲ τὰς οἰκογενεῖας των, ἀφήσαντες εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τοῦρκων τὰς οἰκίας των καὶ τὰ πράγματά των. Ἀρξάμενης δὲ μετ' οὐ πολὺ τῆς πολιορκίας τῆς Κορώνης ὑπὸ τοὺς Καράπαυλον καὶ Δαρειώτην καὶ τινὰς ὑπὸ τὸν Κατσάκον Λάκωνας,

1. Ἀμβροσίου Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τ. Α', σ. 340 καὶ 346 καὶ τ. Δ', σ. 98.

2. Ἰωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1860, σ. 39 - 40.

οἱ Τοῦρκοι ἐφόνευσαν τὸν ἀρχιερέα, ὁ διάκονος τοῦ ὁποίου καὶ ὁ ἀνεψιὸς του ἀπέθανον βασανιζόμενοι ¹.

Ἐν ἔτει 1909 ὁ χαράσσων τὰς γραμμὰς ταύτας διατελῶν Νομάρχης Μεσσηνίας καὶ ἐπισκεφθεὶς δι' ὑπηρεσιακοὺς λόγους τὴν Κορῶν-νῃν ἐθεώρησε καθήκον του νὰ τελέσῃ σεμνὸν μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ ἐν μακαριστοῖς ἱεράρχου, ὄντος συμπολίτου του, ἀναδειχθέντος δ' ἐνὸς τῶν πρώτων τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας μαρτύρων, οἵτινες διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν καθηγάσαν τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τοῦ Γένους ἀγῶνα.

Τὸ μνημόσυνον ἐτελέσθη ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς θέσεως **Ζάγκμα**, εἰς τὴν ὁποίαν ἐρρίφθη ἀσπαίρων ἔτι ὁ σφαγεὶς ἐθνομάρτυς ἱεράρχης. Ἐπισταμένως δὲ τότε ἐξετάσας, συνελίκουρον ἔχων καὶ τὸν φιλόπολιν καὶ φιλόστορα δήμαρχον Κορῶνης Ἰω. Πάλλην, ἐπληροφορήθη παρ' ἀξιολύτων γερόντων Κορωναίων, ἔχόντων ἐξ ἀκοῆς παρὰ τῶν συγχρόνων τοῦ αἰοιδίου ἐπισκόπου γονέων των, ὅτι ὁ μακάριος ἱεράρχης σφαγεὶς κατεκρημνίσθη πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ καὶ ἀσπαίρων ἔτι ἀπὸ τῶν ἐπάλλεων τοῦ φρουρίου, καὶ ὅτι τὰ παρὰ Φραντζῆ καὶ Φιλήμονι ἱστορούμενα, τοῦ ἐνὸς μεταγράφοντος τὸν ἕτερον ἀβασανίστως, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Κορῶνης Γρηγόριος ἦτο δῆθεν ἀμήτος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν παρασκευαζομένην ἐθνικὴν ἐξέγερσιν ἔνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου καὶ δὲν ἐδραπέτευσεν ἐκ Κορῶνης μετὰ πάντων τῶν ἄλλων, ἀντίκεινται ἀντικρὺς πρὸς τὰ γεγονότα καὶ ἐγράφησαν ὅλως ἐπιπολαίως καὶ ἀνευ τῆς ἀναγκαίας ἱστορικῆς ἐρεῦνης. Εἶνε πράγματι πιστευτὸν καὶ λογικὸν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Κορῶνης, οἱ ὁποιοὶ ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγωσι, νὰ ἐγνωρίζον τὸ κίνημα καὶ νὰ τὸ ἀγνοῆ μόνος ὁ ἐπίσκοπος, ὅστις ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἦτο ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἱκανὸς διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἱερέων νὰ γνωρίζῃ λεπτομερῶς πᾶν ὅ,τι συνέβαιεν; Εἶνε ἀναμφισβήτητον, καθ' ἃ διηκριβώσαμεν ἐκ τῆς ἐμπεριστατωμένης ταύτης ἐρεῦνης ἡμῶν, ὅτι ὁ αἰοιδίμος ἐπίσκοπος Γρηγόριος καὶ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἦτο μεμνημένος καὶ ἀριστα ἐγίνωσκε τὰ τοῦ κνοφορομένου καὶ ἐν ἐκρήξει μάλιστα τότε διατελοῦντος ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐν πλήρει δὲ συναισθήσει τῆς ἀπειλούμενης ζωῆς του περιεφρόνησεν ὁ αἰοιδίμος τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ παρέμεινεν ἀκλόνητος ἐν τῇ ἱερᾷ σκοπιᾷ, ἐν ἣ θεόθεν ἐκλήθη, μόνον καὶ μόνον ἵνα διευκολύνη τὴν φυγὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν χριστιανῶν, θεὶς ὡς ὁ καλὸς ποιμὴν τοῦ Εὐαγγελίου τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ποιμνίου του.

1. **N. Σπηλιάδου**, Ἀπομνημονεύματα συνταχθέντα διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', Ἀθήνησι 18—51, σ. 72 καὶ 73.

Ὡς ἐν ἀρχῇ εἶλομεν, ὁ Κορώνης Γρηγόριος ἐγεννήθη ἐν Μεσαρίᾳ τῆς Ἄνδρου. Ἐν τῷ κώδικι τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου σφύζεται τὸ ἑξῆς σημεῖωμα :

«αφιέρωσε ὁ ἅγιος Κορώνης Κύρ γρηγόριος ἐνὰ διακάριο ἀσιμένιο»¹.

Ἐν Κορώνῃ δὲ σφύζεται ἡμίτρα του, κατατεθειμένη εἰς τὸν ἐκεῖ μητροπολιτικὸν ναόν.

Ὁ Γρηγόριος Μπίστης ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος ἐπίσκοπος Κορώνης, τῷ δὲ 1828 ὁ Κυβερνήτης Ἰ. Α. Καποδίστριας διώρισε τοποτηρητῆν τῶν χηρευσῶν ἐπισκοπῶν Κορώνης καὶ Μεθώνης τὸν Ἐλαίας Παῖσιον².

Β'

ΣΩΦΖΟΥΠΟΛΕΩΣ ΠΑΪΣΙΟΣ

Ὁ Σωφζουπόλεως Παῖσιος ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ Μαινῆτων τῆς Ἄνδρου Λεονάρδου Ἰω. Νέρης, ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τῆς νήσου, στενοῦ δὲ συγγενοῦς τοῦ Θεοφίλου Καίτη, γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, τὸ ὠραιότερον τῆς νήσου, τῷ 1782.

Ὁ Λεονάρδος Νέρης εἶχεν ἑννέα τέκνα, ὀκτὼ υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, Αἰκατερίνην ὀνομαζομένην. Ἐκ τῶν υἱῶν του δὲν γνωρίζομεν παρὰ τρεῖς μόνον, τὸν Παῖσιον, Δημήτριον καὶ Χριστόφορον.

Τὸν Παῖσιον, γενόμενον μητροπολίτην Σωφζουπόλεως, ἠκολούθησαν οἱ ἀδελφοὶ του Δημήτριος καὶ Χριστόφορος, ἐγκατασταθέντες ἐν Σωφζουπόλει καὶ νυμφευθέντες ἐκεῖ. Ἀπόγονοι τούτων εὗρηνται μέχρι σήμερον ἐν Σωφζουπόλει, ἀποβαλόντες τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ἐπώνυμον καὶ φέροντες ἤδη τὸ ἐπώνυμον Τάλλης. Τῷ 1821, ὅτε ἀπηγχονίσθη ὁ μητροπολίτης Παῖσιος, κατεδιώχθησαν ὡσαύτως ἐν Σωφζουπόλει οἱ αὐτόθι διαμένοντες, ὡς εἴρηται, ἀδελφοὶ του Δημήτριος καὶ Χριστόφορος, θεωρηθέντες καὶ οὗτοι ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὡς ὑποπτοί. Καὶ ὁ μὲν Δημήτριος ἀπέθανε διὰ βασανιστηρίων, ὁ δὲ Χριστόφορος ἠδυνήθη νὰ διασωθῆ καταφυγὼν εἰς Μολδαυίαν. Ἐπέστρεψε δὲ μετὰ πάροdon ἐτῶν τινῶν καὶ πάλιν παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του ἐν Σωφζουπόλει. Μετὰ ἑκατὸν δὲ περιπυρῆ τὴν ἰδίαν τύχην εὗρε καὶ εἰς γόνος αὐτῶν, ὁ

1. Κώδικος τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ τῆς Ἄνδρου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου σ. 232.

2. *Κωνστ. Οἰκονόμον τοῦ ἐξ Οἰκονόμων*, Τὰ Σωφζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ Συγγράμματα, τ. Β', σ. 47 καὶ 48.

Χριστόφορος Τέρπανδρος, πρωθιερέυς ἐν Σαζουπόλει. Οὗτος κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ κακοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐξορισθεὶς εἰς Ἀλεξανδρούπολιν (Δεδὲ—Ἀγάτς) ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 1914.

Ἡ οἰκογένεια Νέρη, ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας ἀπαντῶσα ἐν Ἄνδρῳ καὶ καταλεγομένη μεταξὺ τῶν εὐγενῶν, ἦτο ἐγκατεστημένη κυρίως εἰς τὰ ἀρχοντικά τῆς νήσου χωρία Μαΐνητες, Λάμυρα καὶ Ἀπατούρια, κατοικοῦσα ἐντὸς ὑψηλῶν τετραγώνων πύργων, ὄχυρῶν δίκην μικρῶν φρουρίων. Κλάδος τῆς οἰκογενείας ὑπῆρχε καὶ ἐν Κορθίῳ ἐκλιπῶν ἤδη. Ἐκ τῶν Νέρηδων τῆς Ἄνδρου εἶνε γνωστοὶ εἰς τὸν γράφοντα κατόπιν ἐπιπόνων αὐτοῦ ἀρχεαικῶν ἐρευνῶν οἱ ἑξῆς:

Βασίλειος Νέρης. Ὑπογράφεται ἐν ἔτει 1679 «γεναροῦ 23» ὡς μάρτυς ἐν τινι πωλητηρίῳ ἐγγράφῳ.

Δημήτριος Νέρης. Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου ναοῦ τῆς **Παναγίας Παλατιανῆς** σφύζεται ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεις γράμμασι, καθ' ἣν ἀνεκαίνισε τὴν ἐκκλησίαν κλπ· **ὁ εὐγενέστατος Δημήτριος Νέρης.** Ἡ ἐπιγραφὴ φέρει χρονολογίαν **Α ψ ι β', Μαρτίου κς'**¹.

Ὅρσα Νέρη. Περὶ ταύτης σφύζεται εἰς τὴν Μονὴν Παναχράντου τὸ ἐξῆς σημείωμα, φέρον χρονολογίαν 1771: «αφιερῶνι η κερά ὄρσα τοῦ Νέρη το χοραφι οπου εἶναι κοντά με τοῦ τζιόνη νά μιμιονέβετε αὐτὴ καὶ ἡ κόριν της».

Δημήτριος Νέρης. Συνεισέφερον ἐν ἔτει 1777 γρόσια 15 ὑπὲρ συστάσεως Σχολῆς Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου.

Γιαννάκης Νέρης. Ἀναφέρεται ἐν ἔτει 1788, σημειούμενος εἰς τὸ «ἀφεντικὸ τεφτέρι» τοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κοτζάμπαση Ἄνδρου Λορέντζου Μιχ. Καίρη.

Λεονάρδος Γιαννάκη Νέρης. Εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σαζουπόλεως Παΐσιου, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῇ μετὰ χεῖρας μελέτῃ. Κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων ἐν ἔτει 1799 τὴν Γεροντοκρισίαν Ἄνδρου προκριτῶν τῆς νήσου, εἶνε δ' ὑπογεγραμμένος ἐν ἔτει

1. Βλ. *Δημητ. Π. Πασχάλη*, Χριστιανικὴ Ἄνδρος (Andros Sacra) ἐν «Δελτίῳ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», Περίοδος Β', τόμ. Α (1924) καὶ ἐν ἰδιατέρῳ τεύχει, σ. 16. *Τοῦ αὐτοῦ*, Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγενέστεραι Ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Ἄνδρου ἐν «Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τ. Δ' (1927), σ. 60 καὶ ἐν ἰδιατέρῳ τεύχει.

ἀσθενοῦς χαρακτήρος ἐπίσκοπον Ἄνδρου Προκόπιον Οἰκονόμου ¹.

Ἀλεξάνδρος Νέρης. Ἐκ τῶν προκρίτων τῶν Μαινήτων. Ἀπέθανε τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1881.

Δεωνίδας Νέρης ἐπιλεγόμενος **Μπουρτουύλης.** Ἐπὶ πολλὰς συνεχεῖς περιόδους πρῶτος δημαρχικὸς πάρεδρος καὶ ἐπὶ τεσσαρακοναετίαν γραμματεὺς τοῦ δήμου Ἄνδρων. Ἀπέθανε τὸν ἰούλιον τοῦ 1888.

Περικλῆς Νέρης. Ἀρχικυνηγὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', τραυματισθεὶς κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ βασιλέως Γεωργίου γενομένην τὴν 12 Φεβρουαρίου 1898 δολοφονικὴν ἀπόπειραν τοῦ Καρδίτση. Ἦτο οὗτος υἱὸς τοῦ ἐκ Λαμύρων Νικολάου Νέρη, ἐμπίστου θεράποντος τοῦ βασιλέως Ὀθωνος καὶ εἶτα τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α'.

Γεώργιος Νέρης, συμβολαιογράφος Ἄνδρου. Ἀπέθανεν ἐν Λαμύροις τῷ 1903.

Ὁ Παῖσιος Νέρης ἐχειροτονήθη τὸ πρῶτον μητροπολίτης Βάρνης. Παρατηθεὶς δ' ἐξελέγη κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1806 μητροπολίτης Σφουπόλεως ². Ἐν τούτοις φέρεται ὑπογεγραμμένος ὡς μητροπολίτης Βάρνης ἐν τῷ κατὰ νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους 1806 ἐκδοθέντι ἐπὶ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Συνοδικῶ Τόμῳ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἐν ᾧ φέρονται συνυπογεγραμμένοι ὁ Καισαρείας Φιλόθεος, ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος, ὁ Κυζίκου Μακάριος, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Νικαίας Δανιήλ, ὁ Χαλκηδόνος Τερεμίας, ὁ Δέρκων Γρηγόριος ³, ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος, ὁ Προύσης Ἀνθίμος, ὁ Βερροίας Χρῦσανθος, ὁ Ἀθηνῶν Γρηγόριος, ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος, ὁ Φιλαδελφείας Δωρόθεος, ὁ Νέων Πατρῶν Πολύκαρπος μετὰ τοῦτον ὑπογράφεται ὁ Βάρνης Παῖσιος, ὁ Προϊλάβου Παρθένιος, ὁ Μαρωνείας Νεόφυτος, ὁ Σφουπόλεως Χρῦσανθος, ὁ Ξάνθης Σεραφεῖμ ⁴, ὁ Ἰμβρου Νικηφόρος, ὁ Ὠλέλης Φιλάρετος, ὁ Πόσνας Καλλίνικος, ὁ Γρεβενῶν Βαρθολομαῖος, ὁ

1. Βλ. τὴν ἀπὸ 13 Μαρτίου 1853 ἐπιστολήν, σφραγισμένην παρὰ τῷ γράφοντι, τοῦ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἄνδρου Γεωργ. Ν. Οἰκονομίδου πρὸς τὸν γεροϋσιαστὴν Μιχαὴλ Α. Καίτην.

2. *Καλλινίκου Δελικάνη* (νῦν μητροπολίτου Κυζίκου), Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτος ΚΗ' (1908), σ. 245.

3. Βλ. *Κ. Παπαρρηγοπούλου*, Ὁ μέγας Δέρκων, ἐν περιοδ. «Ἐστία», τ. Α' (1876), σ. 53—56.

4 Ὁ εἶτα Σμύρνης καὶ ὕστερον Ἄνδρου Σεραφεῖμ Γρόσος, Ἄνδριος καὶ οὗτος τὴν πατρίδα.

Ἀγαθουπόλεως Γαβριήλ, ὁ Ἐλασσῶνος Ἰωαννίκιος, ὁ Φαρσάλων Παρθένιος καὶ ὁ Νυσσάβας Σεραφεῖμ ¹.

Ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ θεοφιλεῖ γνώμῃ διεκυβέρνησεν ὁ Παῖσιος τὴν ἄνωθεν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ λογικὴν ποίμνην μέχρι τοῦ εἰμαρμένου ἔτους 1821, καθ' ὃ ὁ δάκτυλος τῆς θείας προνοίας ἠδδόκησε νὰ χαράξῃ καὶ ἐπὶ τοῦ ὄχρου μετώπου τοῦ μακαρίου τούτου ἱεράρχου τὴν φλογώδη καὶ αἵματηρὰν σφραγίδα, ἣτις διέκρινε τοὺς ἐκλεκτοὺς, οἱ ὅποιοι ἐθυσίασαν ἑαυτοὺς ἀφειδῶς ὅπως ἀναστηθῇ ἡ πατρίς.

Μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὁ Παῖσιος ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνθέων, παρέμεινε εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του μέχρις ἀρχομένου τοῦ 1821, ὅτε διεγερθεῖσων ὑπονοιῶν κατ' αὐτοῦ διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τῷ παρεσχέθη μὲν ὑπόσχεσις ὅτι οὐδένα εἶχε νὰ διατρέξῃ κίνδυνον, καὶ μάλιστα τῷ ἐχορηγήθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου πασᾶ, φιλίως πρὸς αὐτὸν διακειμένου, χρυσοφάλαρος ἵππος ἵνα κατέλθῃ μέχρι τῆς παραλίας, ἀλλ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπεβλέπετο συνεχῶς. Τὴν δ' 29 Μαΐου 1821 ἀπεκεφαλίσθη ὁ αἰοίδιμος, ὡς μανθάνομεν ἐκ σημειώματος γεγραμμένου εἰς τὸ περιθώριον χειρογράφου τεύχους τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅπερ ἔχει ὧδε:

«Τῇ 29 Μαΐου (1821) ἔκοπαν τὸν Σωζουπόλεως καὶ τοὺς παπάδες τοὺς Μωραΐτας τοῦ Βλάχ-σεραῖου» ².

Μέχρι τοῦ θανάτου του ἦτο ἐγκεκλεισμένος εἰς τὴν τρομεροτέραν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰρκτῶν, ἣτις κοινῶς ὠνομάζετο «Φοῦρνος τοῦ Μποσταντζήμπαση», ὑπέμεινε δ' ἐν ταύτῃ ὁ μακάριος μετὰ θαυμαστῆς καρτερίας καὶ στωικότητος τὰ φορικαλεώτερα τῶν βασανιστηρίων. Ὁ σύγχρονος Γάλλος ἱστορικὸς Πουκεβίλ, περιγράφων αὐτά, καταλαμβάνεται ὑπὸ φοικιάσεως. Σκοτεινόν, λέγει, ὑλόγειον, προωρισμένον ὄν νὰ χρησιμεύῃ πρὸς ἐκτέλεσιν βασανιστηρίων, ἐχρησίμεινε κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὡς δεσμοτήριον τῶν συλληφθέντων ἀρχιερέων. Ἐνώπιον αὐτῶν ὑπῆρχον στρέβλαι, ἄλυσσοειδεῖς στέφανοι πρὸς περίσφιγξιν, σιδηροὶ ὄνυχες πρὸς κατασπάραξιν τῶν σαρκῶν καὶ πυράγραι διαρκῶς θερμαινόμεναι. Δήμιοι δέ, παρακολουθούμενοι ὑπὸ πολλῶν κακούργων βοηθῶν καὶ ἔχοντες προπορευομένους ἄλλους φέ-

1. Γ. Ἀγγελοπούλου, Τὰ κατὰ τὸν αἰοίδιμον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', τ. Α, ἐν Ἀθήναις 1865, σ. 67,

2. Τὸ σημεῖωμα τοῦτο μετ' ἄλλων ὁμοίων ἐδημοσίευσεν ὁ καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κ. Ἰ Ψάχος ἐν ἐφημ. «Ἐστία» τῆς 1 Μαΐου 1921. Τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Σωζουπόλεως Παῖσιου ἀναφέρει καὶ ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ἐν Ἱστορίᾳ Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, τ. Α', σ. 258.

ροντας δαυλοὺς ἀνημμένους ἐκ ρητίνης (μασχάλαδες), εἰσὼροντο καὶ παρεκάθηντο, ἀποτροπᾶσαι τὴν θεάν, μετὰ τῶν θυμάτων τῶν.

Οὐδεμία ἀπαγγέλλεται κατ' αὐτῶν κατηγορία. . . Εἷς οὐλεμᾶς προτείνει ἀπλῶς τὴν ἐξώμοσιν ὡς τὸ μόνον μέσον σωτηρίας ἀπὸ τε τῶν βασανιστηρίων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀναποφεύκτου θανάτου. Μὴ ἀποκρινομένων δὲ τῶν θυμάτων, οἱ δήμιοι ἐπιλαμβάνονται ἀμέσως τοῦ ἔργου τῶν. Εἰς ἄλλων μὲν τὴν κεφαλὴν θέτουσιν ἄλυσσειδῆ στέφανον, τὸν ὁποῖον περισφίγγουσι ἰσχυρότατα "Ἄλλους κυριολεκτικῶς κροφυγοῦσι διὰ τῶν ἀνημμένων πυραγρῶν, καὶ ἄλλων κατασπαράττουσι τὰς σάρκας διὰ σιδηρῶν ὀνύχων. Οἱ δὲ ἐξεζητημένης κακουργίας βοηθοὶ τῶν δημίων ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ δὲν μένουσιν ἀργοί· τὸνναντίον μάλιστα ἐκτελοῦσι καὶ οὗτοι, ὅπως καλῆτερα ἠμποροῦν, τὰς διαταγὰς τῶν κυρίων τῶν, τύπτοντες καὶ φραγγελώνοντες καὶ διὰ τῶν αἰσχίστων ὕβρεων προσηλακίζοντες καὶ πτύοντες κατὰ πρόσωπον τὰ ἱερὰ θύματα.

"Ἐπειτα δέ, διακόπτοντες πρὸς στιγμήν τὰ βασανιστήρια, πλησιάζουσι μὲ προσποιητὴν συμπάθειαν τοὺς μάρτυρας, οἰκτείροντες τὴν ἐπιμονὴν τῶν, τοὺς ἐξορκίζουσι νὰ ἐνδώσωσι καὶ νὰ ἐξομώσωσι θησκείαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἔνδοξος Σουλτάνος ἐκήρυξεν ἀσυμβίβαστον μὲ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους του. «Εἴμεθα ἔτοιμοι, ἀποκρίνονται οἱ νέοι Μακκαβαῖοι, ν' ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων μας. Εὐλογήσατε τὸν Θεὸν μας καὶ ἐξομώσατε σεῖς τὸν ψευδῆ προφήτην σας».

'Ἐπὶ τῇ ἀπαντίσει ταύτῃ ἡ λύσσα τῶν οὐλεμᾶδων καὶ τῶν δημίων δὲν εἶχεν ὄρια. Τέλος δὲ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ μαινόμενου ὄχλου καὶ ἵνα μὴ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος τῶν βασανιζομένων, ἐνίων ἐκ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀρχίσει ἤδη τὸ ψυχορράγημα, διετάχθη ἡ ἀπαγχόνισις αὐτῶν, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀποθανόντων. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, φθονοῦντες, φαίνεται, καὶ αὐτὸν τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν θυμάτων, θέτουσιν ἐν ἐκάστῳ τούτων σκοπούς, ἵνα παρακωλύσωσι καὶ αὐτὴν τὴν προσέγγισιν τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν μαρτύρων.

Εἰς τὴν χορείαν τῶν ἱερῶν τούτων πρωταθλητῶν τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καταλέγεται ἐν τοῖς πρώτοις καὶ ὁ αἰδιμὸς οὗτος ἐξ "Ἄνδρου μητροπολίτης Σφζουπόλεως Παῖσιος Νέρης, τὸν μαρτυρικὸν βίον μεταλλάξας καὶ πρὸς Κύριον ἐκδημήσας, ἐσπαραγμένον μὲν καὶ αἰμόφυρτον ἔχων τὸ θνητὸν σκῆνος, ἀλλ' ἀδούλωτον τὸ φρόνημα καὶ ἰλαρὰν τὴν ψυχὴν, καθορῶσαν ἐν μέσῳ τῆς φρίκης τῶν βασάνων καὶ τῶν ὕβρεων διαναγάζουσαν τὴν ἠὲ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, ἥτις, καθαρασθεῖσα διὰ τοῦ ἀφειδῶς ρεύσαντος αἵματος τῶν ἱερῶν τούτων τῆς πίστεως καὶ πατρίδος μαρτύρων, ἐθεμελιώθη ἐπὶ βάσεων ἀσαλεύτων εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα πρὸς θρόναμβον τοῦ δικαίου, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

'Ἐν "Ἄνδρῳ, Νοεμβρίου ἀρχομένου 1929

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ